

Søren Flinch Midtgaard¹ Metoden i politisk teori

Angloamerikansk analytisk politisk teori eller filosofi² er et felt med en meget stærk faglighed og metode. Selv den mest uvenlige læser af nyere hovedværker i feltet såsom John Rawls' *A Theory of Justice* (1971/1999/2005), Robert Nozicks *Anarchy, State, and Utopia* (1974), Joseph Raz' *The Morality of Freedom* (1986), Ronald Dworkin's *Sovereign Virtue* (2000), og G.A. Cohens *Rescuing Justice & Equality* (2008) vil anerkende den begrebslige klarhed og de grundige og avancerede argumenter med hensyn til centrale offentlige temaer, der kendetegner disse. Det er imidlertid sparsomt, hvad der i feltet eksplicit siges om metoden. Det kan delvist forklares med henvisning til en udbredt forståelse af god politisk teori eller filosofi som et håndværk, der ikke kan læres ved at studere deltaljerede metodiske opskrifter eller vejledninger, men snarere må tilegnes som en form for mesterlære (sml. Rawls, 2000: XVII; Cohen, 2011: 225). I Cohens formulering af denne opfattelse: "Det er umuligt at *forklare* nogen, hvordan filosofi skal bedrives. Den eneste måde, hvorpå man kan lære folk at udøve filosofi, er ved at lade dem kigge på, lytte og imitere" (Cohen, 2011: 225, min oversættelse). Robert Goodin ytrede noget lignende ved en konference i Uppsala arrangeret af *Nordic Network for Political Ethics* i 2010 (NNPE, 2010) om metoden i politisk filosofi: Det bedste bud angående metoden i politisk filosofi var, ifølge Goodin, i tråd med Nikes slogan "Just do it!".

Selvom mesterlære er afgørende for den politiske teori, synes det ikke at udgøre en gyldig undskyldning for at undlade at søge at ekspliciterede centrale aspekter af metoden i feltet og drøfte dem. Det gælder vel for ethvert videnskabeligt felt, at mesterlære er en central indgang til det videnskabelige samfund, herunder dets standarder og metoder (sml. Kuhn, 1970: kap. IV), men at det uanset er vigtigt at træde tilbage og ekspliciterede og reflektere over den videnskabelige praksis (sml. Jacobsen, Lippert-Rasmussen og Nedergaard, 2010: 11-19). For politisk teori er dette måske specielt vigtigt i hvert fald i mindst en sammenhæng. Politisk teori udgør nemlig institutionelt ofte en del af et generelt metodisk bevidst statskundskabsmiljø, og andre områder i statskundskaben kan med rette i flere sammenhænge spørge til metoden i politisk teori. De kan måske endda med nogen ret tillade sig at drille politiske teoretikere, hvad angår elementer af deres metode, der for udenforstående synes suspekter. Som et eksempel på det sidste spurgte professor i statskundskab Peter Munk Christiansen mig engang i forbindelse med min anmeldelse af Holtugs, Kappels og Lippert-Rasmussens bog *Det retfærdige samfund: om lighed som ideal i etik og*

politik (1997), hvad der lå i begrebet ”intuitioner”, som han kunne forstå på anmeldelsen indgik centralt i begrundelsen af normative principper (som han sagde, forbandt mange det med noget, som nogen hævdede, specielt kvinder havde!).

Nærværende temanummer er et forsøg på et bidrag til at eksplicite og drøfte centrale aspekter af metoden i politisk teori. Den angloamerikanske analytiske tradition er centralt optaget af at begrunde fundamentale normative principper eller politiske idealer. Der er især tale om to typer normative principper. Den ene type er principper for, hvad vi bør gøre, eller handlingsvejledende principper, mens den anden er principper for rangordning af situationer eller fordelinger, såkaldt aksiologiske principper (Holtug, 2007a: 126; 2007b: 46; Sen og Williams, 1982: 3-4). Et helt centralt aspekt af begrundelsen af normative principper er appellen til moralske intuitioner eller velovervejede moralske domme. Den grundlæggende ide er, at vi har en relativt veludviklet evne til at fælde velovervejede moralske domme, og at en vigtig opgave for den politiske teoretiker er at formulere principperne bag disse domme (Rawls, 2005: § 4; Nagel, 1999). Vi søger at skabe sammenhæng i vores vurderinger på forskellige niveauer, herunder mellem vores konkrete domme og moralske principper, men også i forhold til fx. overordnede vurderinger angående, hvordan man plausibelt argumenterer for politiske principper (Daniels, 1979; 1996). Der er her tale om en form for kohærentisme med hensyn til begrundelsen af normative domme: ”kohærentister med hensyn til begrundelse ... [hævder] ... at hvorvidt en given dom er begrundet afhænger af den helhed eller det netværk af domme, som det indgår i, og de egenskaber, denne helhed har, in casu om den er mere kohærent end andre konkurrerende sæt af domme” (Lippert-Rasmussen, 2005: 281). Nils Holtugs bidrag til temanummeret er det, der mest grundigt introducerer til denne metode inden for politisk teori, der efter Rawls sædvanligvis omtales som reflekteret ligevægt (sml. Holtug, 2010: 7-10).

Den nærmere karakter og status af moralske intuitioner, og hvorvidt vi har grund til at stole på dem som centrale elementer i vores begrundelse af moralske principper, er imidlertid omdiskuteret. Den såkaldte eksperimentelle politiske filosofi, der udforsker vores intuitioner gennem den empiriske videnskabs gængse metoder, udfordrer således intuitioners evidensmæssige status og dermed tilsyneladende metoden reflekteret ligevægt som sådan. Kasper Lippert-Rasmussens bidrag i temanummeret tager denne udfordring op. Mens han mener, at den politiske teori kan og bør lære af denne udfordring, så afviser han, at den begrundet en generel skepsis over for moralske intuitioner eller metoden reflekteret ligevægt.

Hvad angår begrundelsen af moralske principper, har G.A. Cohen rejst en række spørgsmål og formuleret en prægnant position, der i øjeblikket optager politiske teoretikere meget. Cohens arbejde angår især to forhold. Det ene er relationen mellem normative principper og kendsgerninger: Hvilken rolle (om nogen) spiller kendsgerninger i begrundelsen af fundamentale normative principper? Der tænkes her på en speciel type kendsgerninger, nemlig princippernes virkninger eller konsekvenser. Cohen svarer kontroversielt, at mens kendsgerninger sådan forstået spiller en afgørende rolle for vores accept (forkastelse) af anvendte principper eller reguleringsprincipper, så accepterer vi disse principper i lyset af mere fundamentale principper, der ikke afhænger af kendsgerninger. De sidste principper forklarer, hvorfor et givet principps virkninger støtter det. Hvis vi fx. delvist begrunder Rawls' princip om, at uligheder er acceptable, så længe de er til gavn for de dårligst stillede, med, at det ikke vil generere ekstreme uligheder, så accepterer vi et overordnet kendsgerningsuafhængigt princip om, at ekstreme uligheder er uacceptable; og det er det princip, der forklarer, hvorfor den angivne virkning støtter differensprincippet (Cohen, 2008: kap. 6). På den baggrund mener Cohen, at Rawls og rawlsianere, der påstår, at fundamentale principper er kendsgerningsafhængige, begår en alvorlig fejl: De forveksler det, der ret beset er anvendte principper (såsom differensprincippet) med fundamentale principper. Med en ganske anden vinkel har politiske teoretikere, der er skeptiske over for den herskende tilgang i angloamerikansk politisk filosofi, kraftigt kritiseret, hvad de ser som den herskende verdensfjerne og urealistiske (ikke tilstrækkeligt kendsgerningsbaserede) politiske teori, inklusive den, rawlsianere bedriver.

Det andet spørgsmål, Cohen tager op, er, hvilken rolle (om nogen) andre principper spiller i begrundelsen af et givet princip, fx. et retfærdighedsprincip: Skal vores accept af et sådant princip fx. afhænge af, hvilke konsekvenser det har for værdierne frihed og effektivitet eller principper, der indfanger disse? Cohen svarer igen, modsat fx. rawlsianere og dworkinianere, benægtende: Hvis vi vil have sandheden om fx, hvad retfærdighed er, må vi ikke i vores valg af retfærdighedsprincip lade os influere af et givet principps implikationer for andre principper – det ville være det samme som at inddrage uvedkommende ikke-retfærdighedsmæssige overvejelser. Disse skal naturligvis inddrages alt taget i betragtning, men ikke i en undersøgelse, der er rettet mod at afklare, hvad retfærdighed er.

Den første del af problematikken, Cohen rejser, tages op i Sune Lægaards og mit eget bidrag. Sune drøfter det generelle spørgsmål, herunder både det cohenske syn på kendsgerningers rolle samt det "realistiske" syn. Han giver også en redegørelse for vigtigheden af den centrale bestræbelse i politisk teo-

ri, nemlig at formulere og begrunde fundamentale principper. Jeg drøfter et mere afgrænset sæt af kendsgerninger og deres mulige rolle i forhold til at gøre moralske principper, især retfærdighedsprincipper, relevante (irrelevante). Det drejer sig om de såkaldte retfærdighedsomstændigheder, dvs. omstændigheder, der skal være til stede, før vi kan tale om uretfærdighed. Jeg argumenterer for, at der kun er en uretfærdig fordeling, hvor nogen er ansvarlig for den. Da det globale samfund ikke, givet plausible betingelser for kollektivt ansvar, er ansvarligt for den globale fordeling af fordele og ulemper mellem individer, er den ikke uretfærdig. Det kan derimod godt holdes ansvarlig for det sæt af mellemstatslige eller folkeretslige principper, der gør sig gældende globalt.

Den anden del af problematikken – forholdet mellem et givet moralsk princip og andre moralske principper – tages op i Rasmus Sommer Hansens bidrag. Rasmus angriber Cohens puristiske position, der ønsker at holde vores accept af fx. et retfærdighedsprincip adskilt fra overvejelser, der angår retfærdighedsprincippets implikationer for andre værdier. Han forsvarer heroverfor en dworkiniansk *integreret* position, ifølge hvilken sådanne relaterede værdier netop er centrale for vores begrundelse af et givet princip, blandt andet fordi de hjælper os til at forklare, hvorfor vi handler forkert, hvis vi ikke behandler individer i overensstemmelse med princippet.

Noter

1. Tak til Rasmus Sommer Hansen og Kasper Lippert-Rasmussen for gode kommentarer til denne introduktion.
2. Her som i temanummeret som sådan anvendes ”politisk teori” og ”politisk filosofi” udskifteligt.

Litteratur

- Cohen, G.A. (2008). *Rescuing Justice & Equality*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cohen, G.A. (2011). *On the Currency of Egalitarian Justice and other Essays in Political Philosophy*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Daniels, Norman (1979). ”Wide Reflective Equilibrium and Theory Acceptance”, *The Journal of Philosophy*, 76. årg., nr. 5, pp. 256-257.
- Daniels, Norman (1996). *Justice and Justification: Reflective Equilibrium in Theory and Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dworkin, Ronald (2000). *Sovereign Virtue: The Theory and Practice of Equality*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Holtug, Nils (2007a). "Prioritarianism", kap. 5 i Nils Holtug og Kasper Lippert-Rasmussen (red.), *Egalitarianism: New Essays on the Nature and Value of Equality*, Oxford: Clarendon Press.
- Holtug, Nils (2007b). "A Note on Conditional Equality", *Economics and Philosophy*, 23. årg., nr. 1, pp. 45-63.
- Holtug, Nils (2010). *Persons, Interests, and Justice*, Oxford: Oxford University Press.
- Holtug, Nils, Klemens Kappels og Kasper Lippert-Rasmussen (1997). *Det retfærdige samfund: om lighed som ideal i etik og politik*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Jacobsen, Michael Hviid, Kasper Lippert-Rasmussen og Peter Nedergaard (2010). *Videnskabsteori i Statskundskab, Sociologi og Forvaltning*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Kuhn, Thomas S. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*, 2nd ed., enlarged, Chicago: The University of Chicago Press.
- Lippert-Rasmussen, Kasper (2005). "Erik Rasmussens værdirelativisme: indhold og gyldighed", *Politica*, 37. årg., nr. 3, pp. 274-286.
- Nagel, Thomas (1999). "The rigorous compassion of John Rawls. Justice, Justice, Shalt Thou Pursue", *The New Republic*, Issue date: 10.25.99, Post date: 01.13.00.
- NNPE (2010). Uppsala/SCAS Workshop/Conference on Political Ethics, June 16-18, organiseret af Mats Lundström og Kasper Lippert-Rasmussen.
- Nozick, Robert (1974). *Anarchy, State, and Utopia*, Oxford og Cambridge: Blackwell.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rawls, John (1999). *A Theory of Justice*, rev. ed., Oxford: Oxford University Press.
- Rawls, John (2000). *Lectures on the History of Moral Philosophy*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rawls, John (2005) *En teori om retfærdighed*. Oversat af Mogens Chrom Jacobsen. Indledning og efterskrift ved Mogens Chrom Jacobsen og Asger Sørensen, Frederiksberg: det lille forlag.
- Raz, Joseph (1986). *The Morality of Freedom*, Oxford: Clarendon Press.
- Sen, Amartya og Bernard Williams (1982). "Introduction", pp. 1-21 i Amartya Sen og Bernard Williams (red.), *Utilitarianism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press.